

PRZYKŁADY

Wanda Walkowiak

DOBREJ PRAKTYKI PEDAGOGICZNEJ

W GIMNAZJUM NR 121

IM. WOJCIECHA ZAWADZKIEGO W WARSZAWIE

System edukacji jest tak trwały, jak trwałe jest jego najsłabsze ogniwo. Żywo dyskutowane, nie tylko w środowiskach oświatowych, problemy szkolnictwa czynią gimnazjum przedmiotem największej troski. Skupia ono bowiem uczniów w trudnym dla nich okresie – już nie dzieci, jeszcze nie młodzież. Zachowanie przywilejów okresu dzieciństwa walczy o lepsze z prawami dorosłych, bez ograniczeń odpowiedzialności, wynikających z owej dorosłości. Fakt dojrzewania biologicznego i emocjonalnego, przypadającego na czas gimnazjum, czyni z tego typu szkoły swoistą puszkę Pandory. Taka zbieżność problemów implikuje uproszczoną opinię, jakoby przyczyna tego stanu rzeczy leżała właśnie w szkole. Pogląd ten utwierdzają spektakularne doniesienia medialne – o tragediach, aktach przemocy i agresji. Czy takie jest polskie gimnazjum? Z pewnością nie. Problemy dotyczące szkoły są natury wychowawczej i to one dopiero mogą ważyć na dydaktyce. **Jak zorganizować pracę pedagogiczną, aby skutecznie przeciwstawić się niepożądanym zjawiskom w szkole?** Przed takim pytaniem cztery lata temu stanęli pracownicy naszej placówki.

Gimnazjum nr 121 im. Wojciecha Zawadzkiego to jedna z placówek publicznych zakorzeniona w tradycji białoleckiego szkolnictwa. Nie bez znaczenia dla charakterystyki gimnazjum

jest postać patrona: znakomitego wychowawcy i nauczyciela tajnych kompleatów gimnazjalnych, krzewiącego idee oświatowe i czytelnictwo poprzez prowadzenie na terenie Białoleki biblioteki w latach 1929-1976. Uczniowie i wychowankowie Profesora aktywnie uczestniczą w życiu szkoły. Tradycje szkoły i pamięć o Patronie kształtują nauczycieli gimnazjum, którzy konfrontują swoją postawę z etosem pracy Profesora. Nasi uczniowie wywodzą się z różnych środowisk: są dziećmi rodzin pracujących w okolicznych zakładach (Żerań, Polfa), migrujących głównie ze wschodniej części Polski, z rodzin wojskowych i policyjnych, czasem o rygorystycznym i autorytarnym systemie wychowawczym. W rejonie szkoły znajduje się dom dziecka. Szkoła stoi na dawnych terenach rolniczych, gdzie struktura zatrudnienia ludności ma do dziś charakter robotniczo-chłopski. Przekształcenia ustrojowe postawiły wiele rodzin w trudnej sytuacji ekonomicznej i niekiedy spowodowały niekorzystne przemiany społeczne: pauperyzację, patologizację czy dysfunkcję rodziny.

Gdy w roku szkolnym 2003/2004 w trzech klasach pojawiły się problemy wychowawcze, słaba frekwencja i niezadowolające wyniki w nauce, zespół pedagogiczny przeanalizował sytuację uczniów. Zaobserwowano niską motywację do nauki, brak klimatu pracy, postaw proedukacyjnych,

pozytywnych wzorców i liderów. Działania podejmowane przez szkołę nie przynosiły oczekiwanych efektów. Wprawdzie uczniowie zmobilizowali się do wysiłku, ale zadowalały ich oceny niewiele wyższe od negatywnych. Stały kontakt z rodzicami pozytywnie wpłynął na frekwencję. Ze względu na utrwalone postawy bardzo trudne było osiągnięcie większych sukcesów.

Poszukiwanie rozwiązań

Odpowiedzialność za uczniów jest wpisana w zawód pedagogów. I choć praca z klasami gimnazjalnymi nie przynosi często satysfakcji zawodowej, to jest dobrym stymulatorem poszukiwania sposobów rozwiązania problemów.

Zespół nauczycieli postanowił przeciwdziałać niepożądanym zjawiskom, zanim problemy pojawią się w kolejnych klasach.

Priorytetem okazała się **dbałość o prawidłowy skład zespołów klasowych na poziomie klas pierwszych**. Już po rekrutacji do gimnazjum komisja wnikliwie analizuje dokumentację uczniów przyjętych do klasy pierwszej: świadectwa, wyniki sprawdzianów, informacje uzyskane od rodziców. Sporządzany jest specjalny arkusz z pozyskanymi danymi. Kolejnym etapem w konstruowaniu klas jest przydział uczniów dobrych i bardzo dobrych do wszystkich oddziałów i dopełnienie

uczniami średnimi w taki sposób, aby średnie ocen i wyników sprawdzianów były zbliżone. Następnym krokiem jest szczegółowa analiza dokumentacji uczniów z obniżoną oceną zachowania i ich indywidualny przydział do zespołów i wychowawców. Skutecznie unikamy przechodzenia całych klas z rejonowych szkół podstawowych. Zgodnie z sugestiami uczniów i ich rodziców pozwalamy, by w nowo tworzonych klasach pierwszych znalazły się kilkuosobowe grupy uczniów znajdujących się wcześniej. Jednak najważniejszą zasadą jest **nietworzenie klas, w skład których wchodzi wyłącznie uczniowie bardzo dobrzy lub bardzo słabi.**

W klasie szkolnej, jak w soczewce, skupia się życie społeczne uczniów. Najlepsi uczą się odpowiedzialności, podejmując zadania ważne dla grupy. Najsłabsi mają do kogo równać, a najtrudniejsi podlegają presji klasy. Jeszcze wiele mechanizmów i nieformalnych relacji wpływa na zachowania uczniów. Zespoły złożone z uczniów bardzo dobrych motywują się do osiągnięcia – za wszelką cenę – wysokich wyników. Niezaspokojone ambicje, niemożliwe niekiedy do zweryfikowania w takiej klasie poczucie własnej wartości, prowadzi mądre dzieci do frustracji. W klasach złożonych z uczniów słabych brak jest intelektualnej stymulacji grupy rówieśniczej, różnorodności doświadczeń mentalnych. Uczniowie nie mają bodźców, odmiennej, szerokiej i interesującej poglądów kolegów z większym potencjałem. Progres tych uczniów jest niejako wymuszony przez nauczyciela podczas edukacji, nie odbywa się spontanicznie w procesie socjalizacyjnym czy kulturowym.

Postulat organizacyjny, który uznaliśmy za istotny, to **niegromadzenie uczniów z obniżoną oceną zachowania w jednym zespole klasowym.** Tworzenie klas, w których funkcjonuje jedno, dwoje dzieci z obniżoną oceną

w szkole podstawowej, daje możliwość zapanowania wychowawcom nad żywiołem potencjalnych kłopotów. Ponadto doświadczenie wskazuje, że dobrze skonstruowana klasa nie ulega destrukcyjnym wpływom pojedynczych, źle funkcjonujących wychowawczo uczniów; nierzadko bywa, że ulegają oni presji grupy i modyfikują zachowania, uznając nową szkołę za szansę na rozpoczęcie nowego, lepszego etapu w życiu.

Optymalny dobór wychowawców i nauczycieli

Przydzielanie wychowawstw nauczycielom cieszącym się wysokim autorytetem jest gwarancją jasności reguł i hierarchii w zespole klasowym. Wychowawca staje się w klasie najwyższą instancją odwoławczą, a jego zdanie jest rozstrzygające. Daje gwarancję ładu i porządku w stosunkach społecznych klasy. Nie sposób przecenić roli wychowawcy; nierzadko staje się on autorytetem dla rodziców swoich podopiecznych.

Dlatego wybór wychowawcy z powołania, z doświadczeniem pedagogicznym wydaje się być warunkiem koniecznym osiągnięcia sukcesu w pracy z klasami trudnymi. Właściwe reagowanie w żywiołowo ewoluującej grupie koryguje nieprawidłowości zachowań. Ważne są też cechy personalne nauczyciela – np. osoba zaangażowana i reagująca emocjonalnie nie jest dobrym pedagogiem do pracy z dzieckiem z ADHD. Zaobserwowaliśmy, że efektywniejsza jest współpraca z nauczycielem spokojnym i zdystansowanym. Zadanie dyrektora szkoły polega zatem na uważnym i przemyślanym przydziale nauczycielom obowiązków oraz na znajomości realiów klasowych. Imperatywem jest dbałość o dobór doświadczonego zespołu pedagogów, pozyskiwanie osób z powołaniem oraz troska o rozwijanie

kompetencji nauczycieli do rozwiązywania najtrudniejszych problemów szkoły. Powierzenie opieki wychowawczej nauczycielowi, który będzie miał kontakt z klasą na wielu lekcjach, jest rozwiązaniem łatwym organizacyjnie, zapewniającym stałą opiekę nad grupą. Prawdziwy kunszt pedagogiczny jawi się podczas realizacji **wzorca pracy: mistrz – uczeń.** Nie gotowe rozwiązanie, lecz wskazywanie wariantów i konsekwencji wyborów tworzy taki model. Otwartość na problemy dziecka i szanowanie jego godności to kolejne elementy tego rozwiązania.

Niebagatelne znaczenie dla pożądanego funkcjonowania gimnazjum ma **intensywne kształtowanie postaw proedukacyjnych uczniów klas pierwszych na początku roku szkolnego.**

Precyzyjnie i jasno sformułowane oczekiwania wobec zespołów klasowych to podstawa do wymagań. Oczekiwania te zawarte są w dokumentach szkoły: przedmiotowych kryteriach oceniania, szczegółowych kryteriach oceny zachowania, regulaminach szkolnych. Na pierwszych lekcjach nauczyciel wyjaśnia, w jaki sposób i z jakiego materiału będzie egzekwował wiedzę i umiejętności ucznia. Wychowawca prezentuje zachowania promowane w szkole i konsekwencje zachowań niewłaściwych. Te informacje przekazywane są również rodzicom.

Motywowanie uczniów do pracy to odpowiedzialne zadanie. Zarazić pasją do swojej dziedziny wiedzy może tylko pasjonat. Ważne zatem jest, aby nauczyciel skupił się na tym, co lubi robić najbardziej, co wychodzi mu najlepiej. Polecenia dla ucznia winne być nie za łatwe, bo nudzą, ale i nie bardzo trudne, bo zniechęcają. Poczucie sukcesu jest ważne w pracy dziecka. Nauczyciel zapewnia je, doceniając

osiągnięcia i eksponując mocne strony ucznia. Niezbędna jest też indywidualizacja pracy, ze względu na różnorodność możliwości podopiecznych.

Rozbudzanie zainteresowań uczniów to przede wszystkim tworzenie oferty kół zainteresowań, w odpowiedzi na oczekiwania uczniów. Szczególną uwagę przykładamy do włączania uczniów, osiągających słabe wyniki, w nurt życia szkolnego. Zaangażowanie w zajęcia artystyczne, sportowe czy wolontariat zapobiega marginalizacji uczniów i angażuje ich społecznie. Koła o charakterze naukowym pozwalają rozwijać się uczniom zdolnym i wyrównywać braki słabszym. Praktyką stały się konsultacje nauczycieli, podczas których są oni do dyspozycji wszystkich.

Integracja zespołów klasowych wokół celów dydaktycznych i wychowawczych tworzy klimat dobrej pracy, skupia zainteresowania wokół społecznie akceptowanych wartości. Służą temu duże przedsięwzięcia i projekty ogólnoklasowe. Zrealizowaliśmy wymianę uczniów polskich i niemieckich z zaprzyjaźnioną szkołą w Rütthen, pozyskawszy pieniądze z Fundacji Polsko-Niemieckiej Wymiany Młodzieży. Gościliśmy przez dwa tygodnie studentów z Kenii, Turcji, Kazachstanu i Australii stowarzyszonych w AIESEC, realizujących projekt PEACE – lekcja tolerancji.

Wystawienie mitów greckich przez klasy pierwsze, klasyki polskiej przez drugie czy impresji szekspirowskich przez trzecie to przykłady takich działań. Przedsięwzięcia o charakterze wychowawczym dotyczą akcji humanitarnych, samorządowych i społecznych.

Ekspozycja mocnych stron dziecka i angażowanie w działania dające mu poczucie satysfakcji pozwala nam budować pozytywny obraz młodego człowieka.

Doceniony nawet za drobne osiągnięcia uczeń lepiej czuje się w swoim zespole, jest bardziej zmotywowany do pracy.

Proces dydaktyczny nie dość, że jest żmudny, niestety, bywa nudny. Wyśiłki nauczycieli naszego gimnazjum skupiają się na jego uatrakcyjnieniu. Nawet nieciekawe treści można podać w interesujący sposób poprzez **aktywizujące metody nauczania**. Praktyczne wykorzystanie wiedzy, inscenizowanie wydarzeń historycznych, konkurs fotograficzny zjawisk fizycznych czy chemicznych pozwala uczniom rozwijać myślenie, wyobraźnię i samodzielność w zdobywaniu wiedzy. *Praktyczna matematyka, Młody naukowiec, Zabawy z językiem polskim, Matematyka na wesoło, Chemia i życie* to przykłady niebanalnych zajęć pozalekcyjnych. Ciekawe wycieczki i wyjazdy czy goszczenie znanych osób motywuje młodzież do prezentacji najlepszych stron szkoły. Wymiany międzynarodowe i oddanie pod opiekę uczniów ich kolegów nie mówiących po polsku wymaga od naszych wychowanków nie lada wysiłku, zarówno lingwistycznego jak i organizacyjnego. Stoimy na stanowisku, że uczeń znudzony to uczeń stracony.

Wszelkie podejmowane przez nas przedsięwzięcia są wzmocnione działaniami kontrolnymi. Cechuje je **systematyczność w rozwiązywaniu problemów dydaktycznych i wychowawczych**. Obowiązkiem każdego pracownika szkoły jest stałe **monitorowanie zachowań** uczniów, szczególnie tych, którzy sprawiają kłopoty wychowawcze. Niestety, często dziecko nie potrafi postawić granicy pomiędzy zabawą a przemocą, odróżnić żartu od wulgaryzmu, właściwie reagować na zaczepkę. Spostrzeżenia i uwagi kierujemy do wychowawców lub pedagoga i informujemy o nich rodziców. Dbałość o szybkie i skuteczne

rozwiązywanie problemów wychowawczych sprzyja wysokim standardom zachowania w szkole.

Minimalizowanie problemów edukacyjnych uczniów to nic innego jak wsparcie dziecka w nauce. Przyczyny niepowodzeń szkolnych na etapie gimnazjum są z reguły znane nauczycielom. Tematyka spotkań zespołów: przedmiotowych i wychowawczego gimnazjum dotyczy wdrożenia wskazań poradni psychologiczno-pedagogicznych, analizy wymagań pod kątem możliwości intelektualnych i sposobów indywidualizacji procesu nauczania. Różnice poziomów nauczania w szkołach podstawowych oraz zaniedbania powstałe w wyniku nieobecności dziecka w szkole wymagają sprawnej korekty. Służą jej zajęcia pozalekcyjne o charakterze wyrównawczym czy wspomniane wyżej konsultacje.

Wiele z podjętych inicjatyw spaliłoby na panewce, gdyby nie **współpraca z rodzicami**. Powinni oni wiedzieć o wszystkim, co dotyczy ich dziecka. Działania przez nas podejmowane mają ich akceptację, a strategię postępowania wobec podopiecznych zakładają współudział rodziców bądź są wspólnie wypracowane. Łatwość dostępu do szkoły i obyczaj wspierania rodziców w trudnych sytuacjach niepowodzeń ich dzieci (a nierzadko rodzin) sprawia, że wielu z nich chętnie i często angażuje się w życie klasy. Sytuacje, w których rodzice nie współpracują ze szkołą, nakładają na pedagoga konieczność troski o wiele aspektów życia dziecka. „Oswajanie” trudnych rodziców opieramy na nieocenianiu ich postaw. Skupiamy się na rozwiązaniu aktualnego problemu, stopniowo budujemy dobre relacje.

Wypracowane koncepcje, rozpisane procedury, błyskotliwe programy same w sobie nie stanowią o sukcesie żadnej placówki oświatowej. To zespół ludzi, który uznaje je za własne, rozumie ich

sens, zna sposób wprowadzenia ich w życie i konsekwentnie je wdraża, daje szansę na jakość edukacyjną. W żadnym z tych etapów nie zabrakło w naszym gimnazjum dyrektora, pedagoga, wychowawców i nauczycieli.

Efekty zastosowanych działań nie kazały na siebie zbyt długo czekać. Starannie dobrane zespoły klasowe nie odstraszały nauczycieli niechęcią uczniów do podejmowania jakiegokolwiek wysiłku intelektualnego. W każdej z badanych dziedzin nastąpiła udokumentowana poprawa, mierzona wynikami w nauce i wynikami egzaminów, frekwencją i liczbą interwencji. Mniejsza ilość problemów wychowawczych idzie w parze ze zmniejszeniem ich ważkości, nie ma np. kradzieży czy brutalnych pobić. Na stałe zadomowił się w szkole klub wolontariusza. Nastąpił rozwój aktywności artystycznej i sportowej, mierzony liczbą uczniów zapisanych na zajęcia pozalekcyjne oraz ich frekwencją, a także spektakularnymi sukcesami. Ciekawym wskaźnikiem jest zaangażowanie chłopców w zajęcia zespołu tanecznego i chóru. Od zawsze dyscypliny te były traktowane przez młodzież w naszej szkole jako niemęskie czy wręcz wstydlive. Dbalność nauczycielki o poziom artystyczny zespołu tańców narodowych, piękne stroje szlacheckie z okresu Księstwa Warszawskiego, wreszcie występy poza szkołą i zaproszenie na Ukrainę przełamały stereotypy. Swoje triumfy święciła znakomita polonistka, pod opieką której rozkwitły talenty aktorskie uczniów. Moda na twórczość, aktywność i filantropię wyparła modę na fałę, ogolone głowy i „ziomali”. W bieżącym roku do regulaminu szkoły wszedł zakaz noszenia dresów poza lekcjami wychowania fizycznego.

Implikacje okazały się dalej idące niż się spodziewaliśmy. Najważniejsza to poprawienie wizerunku szkoły w środowisku. Jej przejawem jest duże zainteresowanie naszym gimnazjum absolwentów szkół podstawowych spoza rejonu. Jak łatwo przewidzieć, pozwala to na dobry nabór, wyższy poziom nauczania, skuteczne lansowanie pożądanego stylu życia. W życiu naszych uczniów przybywa sukcesów. Doczekaliśmy się laureatów i finalistów konkursów przedmiotowych Mazowieckiego Kuratora Oświaty: w roku 2004/2005 w Konkursie Wiedzy Obywatelskiej i Ekonomicznej jedna uczennica została laureatką, druga – finalistką. Finaliści w tymże konkursie w roku 2005/2006 to już sześcioro uczniów. Aktualnie, w konkursie historycznym, jedna z uczennic zakwalifikowała się do finału. Nauczyciele są zainteresowani udziałem uczniów we wszelkich konkursach na różnych szczeblach: począwszy od przedmiotowych, tematycznych, biograficznych, literackich, poetyckich, poprzez popisy i przeglądy artystyczne, konkursy plastyczne, na sportowych skończywszy. Pozwalają one rozwijać zainteresowania i pasję, ale też realizować ambicje i przeżywać zadowolenie.

Absolwenci tradycyjnie już utrzymują kontakty ze szkołą – biorą udział w atrakcyjnych zajęciach pozalekcyjnych, głównie artystycznych...

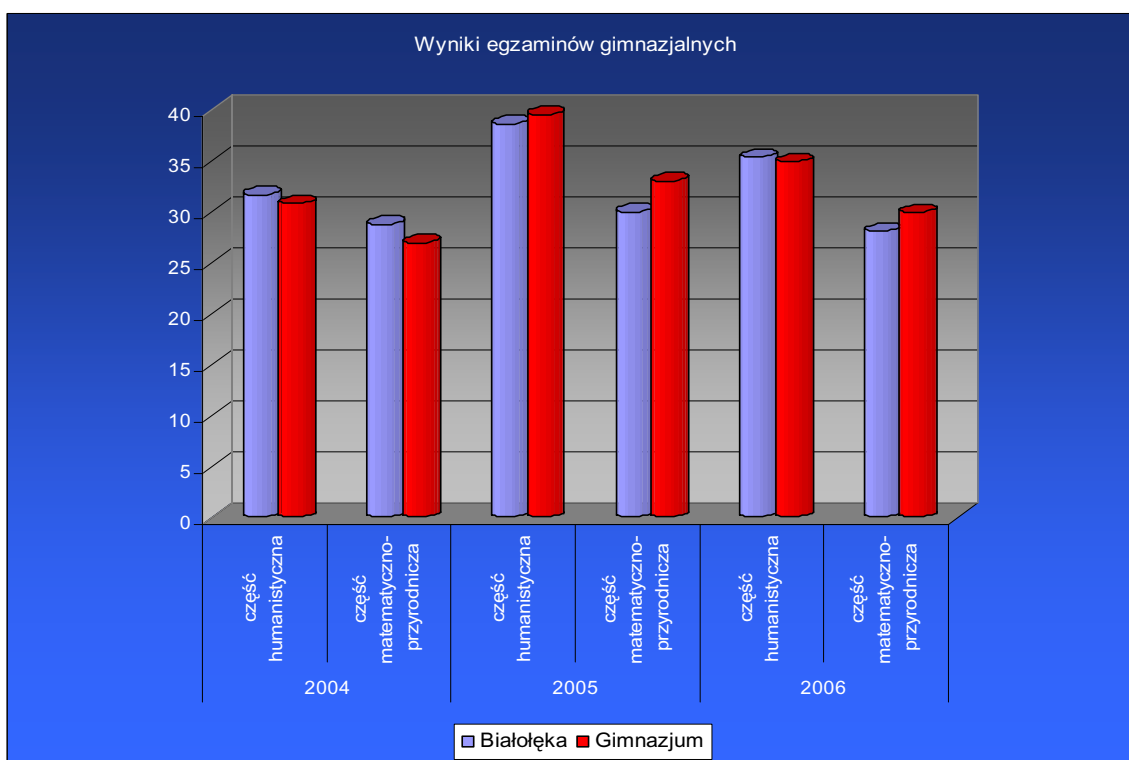
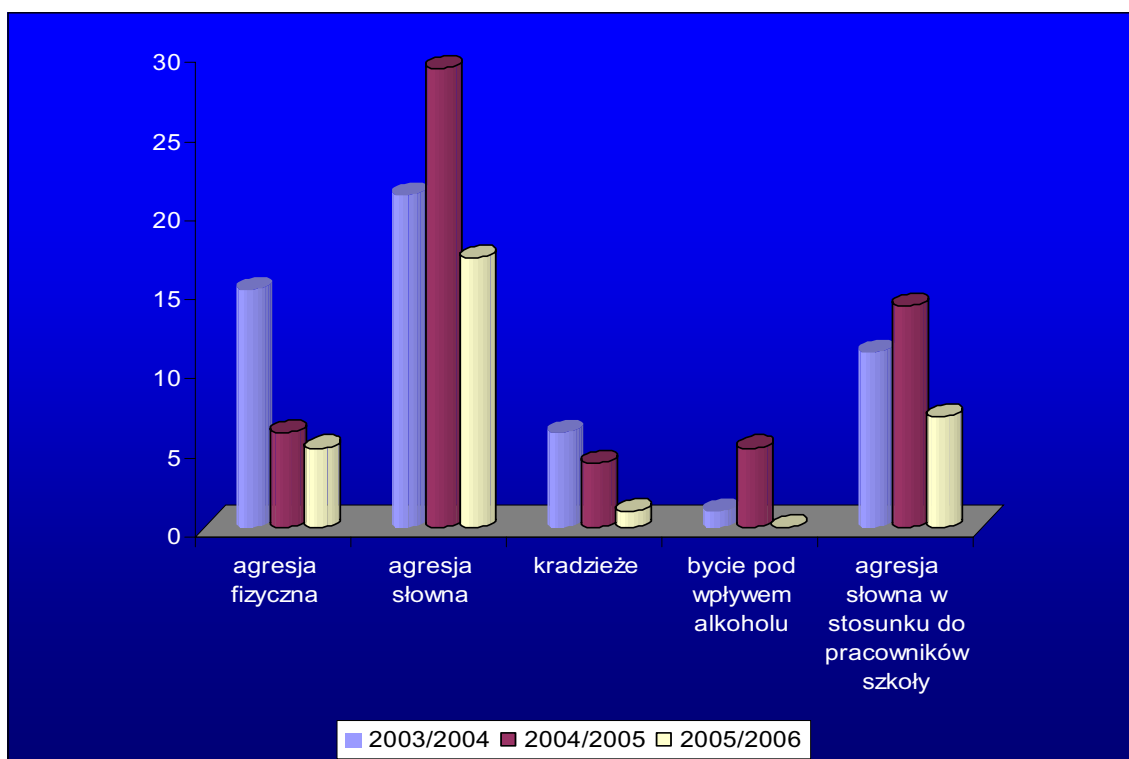
Przedstawione działania mają miejsce w wielu szkołach i przynoszą efekty. Ich skuteczności należy upatrywać w rzetelności nauczycielskiej. Wysiłek włożony w pracę ma dla mnie osobście trudny aspekt: wypracowanie zadowalającego modelu funkcjonowania szkoły i wdrożenie weń uczniów trwa około dwóch lat. A sukcesami cieszymy się tak krótko...

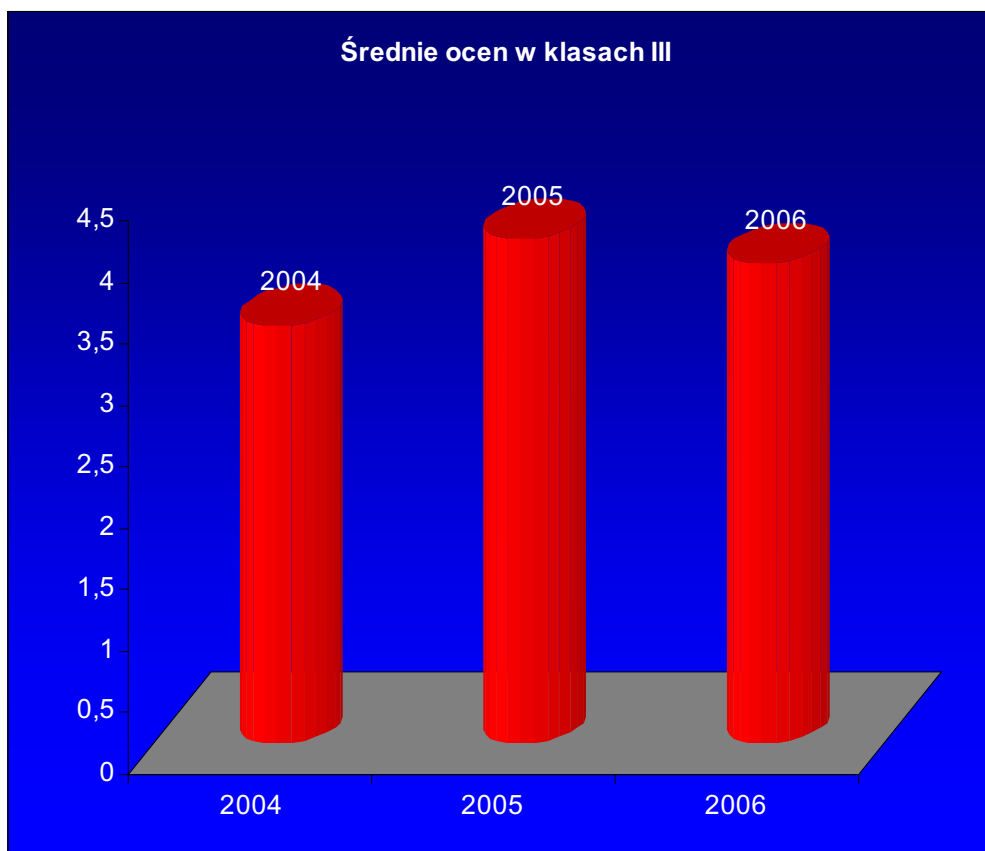

Uatrakcyjnienie procesu dydaktycznego

Integracja zespołów klasowych wokół celów dydaktycznych i wychowawczych

Zespół tańców narodowych

Polsko-niemiecka wymiana uczniów
– Rütchen 2006

Rozwój indywidualnych zainteresowań
– mocne strony dziecka

Wolontariat – Pola Nadziei

PEACE – lekcja tolerancji. Studenci z Kenii,
Turcji, Kazachstanu i Australii,
towarzyszeni w AIESEC, gościli w naszej szkole

Gość naszego gimnazjum – Steffen Möller

**Autorka jest dyrektorem Gimnazjum Nr 121
im. Wojciecha Zawadzkiego w Warszawie**